

лежащие в основе такой методики. Использование данной методики будет способствовать повышению качества реализации функции защиты в уголовном процессе.

Ключевые слова: защита, метод исследования, эффективность, критерий эффективности.

Summary

Romanuk A. B. Methods of research and criteria of the effectiveness of defense in criminal process. — Article.

In the article the author offers methods of research of the effectiveness of defense in criminal process and criteria of the defense effectiveness estimation on which the methods are based. The use of these methods will improve the quality of the defensive function in criminal process.

Keywords: urgent investigative proceedings, defense counsel, tactics of professional defense, tactical method, defense situation.

УДК 343.9(477)

I. А. Артеменко

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження. Корупція як соціальне явище проникла в багато сфер громадського життя. Вона охопила значні ешелони органів влади, правоохоронних органів, бізнесу, засобів масової інформації, відносин з споживачами, профспілками, громадськими організаціями [1, 53]. Історичні джерела свідчать, що корупція зародилася у стародавні часи разом із появою першої держави. Підтвердження цьому ми знаходимо у Законах Хаммурапі, Законах Ману та Законах XII таблиць. Разом з тим аналіз як зазначених, так і інших ранніх правових пам'яток свідчить про те, що вони не оперували ні терміном «корупція», ні будь-яким його еквівалентом. Ніколо Макіавеллі в роботі «Государь» визначав корупцію як використання публічних можливостей в особистих інтересах. Вперше у вітчизняній літературі термін «корупція» в правовий понятійний апарат був введений О. Я. Естріним в роботі «Хабарництво» [2, 328–329].

Мета даної статті полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних засад і законодавства України у сфері протидії організованим злочинності та корупції дослідити особливості правового та структурно-функціонального забезпечення, у процесі чого виявити наявні проблеми, визначити шляхи їх вирішення, а також розробити певні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України.

Проблему подолання організованої злочинності з боку злочинних формувань та корупції у різні часи досліджували такі вчені й науковці, як Т. В. Аверьянов, В. І. Батіщев, О. Я. Баєв, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, І. А. Бобраков, В. О. Жердев, Н. С. Карпов, В. І. Комісаров, В. П. Лавров, В. К. Лисиченко, І. В. Строков, В. М. Рудик, В. М. Цимбалюк, Р. М. Шехавцов та ін.

Поняття корупції, сформульоване 34-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 р., визначає це явище як виконання посадовою особою будь-яких дій або бездіяльність у сфері її посадових повноважень за винагороду у будь-якій формі з боку зацікавленої особи, як з порушенням службових інструкцій, так й без таких [3].

У Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» під корупцією розуміється використання особою, зазначеною в ч. 1 ст. 4 цього Закону, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в ч. 1 ст. 4 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Закон визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Дослідження проблеми. Упродовж багатьох років термін «корупція» не сходинить зі сторінок газет, часто звучить у засобах масової інформації, використовується працівниками правоохоронних органів, ученими, державними діячами і політиками.

Організована злочинність на відміну від інших форм злочинності не просто паразитує на тілі суспільства. Її діяльність веде до злякисного переродження основних його інститутів. За допомогою корупції злочинні організації проникають до органів державної влади, правоохоронних органів. Відбувається підміна нормальних суспільних відносин відносинами кримінального характеру, і врешті-решт населення втрачає контроль за основними процесами економіки та політики, влада переходить до рук злочинних організацій, сімей, кланів тощо.

Треба зауважити, що організована злочинність давно вже вийшла за межі національних кордонів. Кримінальні угруповання використовують території та фінансові установи різних країн, уникаючи переслідування з боку правоохоронних органів та легалізуючи капітали, отримані злочинним шляхом. На відміну від діяльності правоохоронних органів, яка дуже часто зупиняється на міжнародних кордонах, організовану злочинність ці кордони не зупиняють. Сучасні злочинці розглядають кордони як засіб уникнення юрисдикції тих або інших правоохоронних органів. До речі, зробивши аналіз сучасних досліджень організованої злочинності, можна виділити дві найчастіше повторювані та підкреслювані її змістові ознаки: організована злочинна діяльність і спрямування останньої на одержання прибутків та надприбутків. Саме інтернаціоналізація злочинності дає кримінальним угрупованням цю можливість шляхом створення або захоплення нових ринків збуту нелегальних товарів і послуг. Це

в свою чергу посилює позиції злочинних організацій в країнах їх походження, додає обертів процесу проникнення криміналітету до владних структур за допомогою корупції та легітимізації своєї діяльності.

Занепокоєність зростанням потужності міжнародної організованої злочинності була висловлена авторами Неапольської політичної декларації та Глобального плану дії проти організованої транснаціональної злочинності. На їх думку, організована транснаціональна злочинність створює загрозу соціальному та економічному зростанню країн, що розвиваються, і країн, які переживають перехідний період.

За даних умов відсутність визначення організованої злочинності та кримінальної відповідальності за організовану злочинну діяльність у вітчизняному законодавстві є значною перешкодою на шляху подолання цього вкрай небезпечного явища.

На сьогоднішній день існує багато точок зору щодо визначення організованої злочинності. Цьому явищу як в Україні, так і за її межами властива дуже велика диверсифікація, тобто різноманітність його проявів та форм існування, що дуже ускладнює вироблення універсального підходу до його визначення і боротьби з ним, що досить важливо для нашої країни на даному перехідному етапі розвитку як для держави в цілому, так і для правової бази. Для подолання цього питання слід розпочати із самого визначення організованої злочинної діяльності і знайти баланс із практичним впровадженням засобів боротьби з нею. Сучасні кримінологи, визначаючи найбільш суттєві ознаки і властивості такого роду діяльності, дають різні визначення. Зробивши їх аналіз, спробуємо визначити це поняття як відносно самостійне негативне соціальне явище, пов'язане з консолідацією криміногенного середовища в межах регіону, країни; з розподілом злочинного товариства на ієрархічні рівні з виділенням лідерів, які особисто не беруть участі в скоєнні конкретних злочинів, здійснюючи організаторські, управлінські та ідеологічні функції; з втягненням в злочинну діяльність посадових осіб (корумпуванням); з монополізацією та розширюванням сфер протиправної діяльності; з створенням системи протидії, спрямованої на нейтралізацію соціального контролю.

У світовій науці та практиці поки що немає єдиного визначення організованої злочинності. Різні за змістом і обсягом визначення подаються в законодавчих актах окремих держав, в міжнародних правових документах. Так, Рамкова конвенція ООН проти організованої злочинності від 21 липня 1997 р. визначає організовану злочинність як групову діяльність трьох або більше осіб, яка характеризується ієрархічними зв'язками або особистими відносинами, які дають змогу їх ватажкам витягати прибуток або контролювати території і ринки, внутрішні та зовнішні, за допомогою насильства, залякування або корупції як для провадження злочинної діяльності, так і для проникнення в легальну економіку, зокрема шляхом:

а) незаконного обігу наркотичних або психотропних речовин і «відмивання» грошей, як вони визначені у Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 року;

б) торгівлі людьми, як вона визначена у Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами 1949 року;

в) підробки грошових знаків, як вона визначена у Міжнародній конвенції по боротьбі з підробкою грошових знаків 1929 року;

г) незаконної торгівлі предметами культури або їх крадіжок, як вони визначені у Конвенції ЮНЕСКО про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного ввозу, вивозу та передачі права власності на культурні цінності 1970 року і Конвенції Міжнародного інституту уніфікації приватного права про повернення викрадених або ж незаконно вивезених предметів культури 1995 року;

д) викрадення ядерного матеріалу, неправильного поводження з ним або погрози неправильного поводження з ним з метою завдання шкоди населенню, як вони визначені у Конвенції з фізичного захисту ядерного матеріалу 1980 року;

е) терористичних актів;

ж) незаконної торгівлі зброєю, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями або їх викрадення;

з) незаконної торгівлі автотранспортними засобами або їх викрадення;

і) підкупу посадових осіб державних органів.

Існує також інші види класифікацій організованої злочинності. Серед найбільш вагомих І. М. Стулова виділяє такі:

а) рекет (вимагання, викрадення людей);

б) контроль над банками і фінансово-кредитною системою;

в) організований напад на вантажі при їх перевезенні;

г) антикварний бізнес.

Наша країна знаходиться на перехідному етапі розвитку. Проблематика цього періоду полягає у відповідному врегулюванню законодавства, яке відповідало б сучасності і особливостям нашої держави. За часи незалежної України такі питання, як хабарництво, зловживання посадовим становищем та інші порушення закону, які можна визначити одним чітким поняттям — корупція, знищує державний апарат із середини.

Фахівці намагаються винайти нові компромісні форми та прийоми роботи у протистоянні криміналітету, часто використовуючи при цьому суперечності, які виникають на ґрунті протиправної діяльності.

Йдеться насамперед про «гарячі телефони» або ж «телефони довіри», які з недавнього часу створені майже в усіх силових структурах (МВС, СБУ, податкової міліції при ДПА).

Стосовно останньої підкреслено, що у податковій службі такий телефон з'явився менше року тому. Проте вже навіть зараз можна стверджувати, що ця нетрадиційна ідея відрізняється високою ефективністю і має великі перспективи: близько 20 % отриманих за «гарячим телефоном» сигналів підтверджуються. Подібний вид зв'язку з населенням допомагає правоохоронним органам виконувати одразу два важливих завдання: по-перше, виявляти недобросовісних платників податку; по-друге, боротися з корупцією у податкових органах.

За інформацією фахівців на компроміс з правоохоронними структурами йдуть не лише співробітники банків та комерсанти, а й представники кримінального світу. При цьому допомога представникам закону у розкритті тяжких злочинів — це передусім цінна інформація.

Державні органи ведуть активний пошук нових шляхів щодо вдосконалення боротьби зі злочинністю. Вони розуміють, що традиційні способи не завжди «спрацьовують», тим більше, якщо йдеться про «інтелектуальну» економічну злочинність.

Ситуація, за якої злочинець звільняється від кримінальної відповідальності та ще й отримує грошову винагороду за важливі повідомлення, які становлять інтерес для правоохоронців, стала вже звичайною для іноземних колег. Так, ФБР США стимулює співпрацю інформаторів грошовим еквівалентом до 25 тис. дол. США. Завдяки цьому компромісному рішення ФБР контролює криміногенну ситуацію в країні та чітко реагує на будь-які закиди лідерів організованої злочинності.

Останнім часом пропонується багато варіантів вирішення кримінально-правового конфлікту компромісним шляхом. До одного з них належить питання про податкову амністію. Вона передбачає звільнення від кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні податкових злочинів, якщо такі порушення закону мали місце до певного часу. Такий крок потрібен для того, щоб максимально впорядкувати економіку в цілому та конкретно сферу господарських відносин, адже хаос, який сьогодні панує у податковій сфері, не сприяє процвітанню держави та добробуту законотворчих громадян.

Зазначимо, що одним з нетрадиційних методів до вирішення кримінально-правового конфлікту, а саме врегулювання законодавчої бази з метою боротьби з криміногенними факторами і покращення правової ситуації є компроміс, який має такі позитивні моменти.

По-перше, компроміс виступає своєрідною гарантією найважливіших конституційних прав громадян (кримінальне законодавство передбачає звільнення від відповідальності особи, яка погодилась на взаємовигідні поступки з державою, надає людині своєрідний шанс на вибір альтернативної поведінки).

По-друге, такі заходи дадуть змогу заощадити державні кошти, адже профілактика злочинів значно дешевша та доцільніша, ніж витрати часу та грошей на пошуки та викриття злочинців.

Висновок: на даному етапі розвитку правового регулювання такого проблемного питання, як боротьба із організованою злочинністю та корупцією, є одним з найактуальніших як на національному, так і на міжнародному рівні. Вироблення кримінально-правової політики — справа нелегка та відповідальна, до того ж вона постійно вдосконалюється (законотворча діяльність щодо заходів із боротьби зі злочинністю крокує поряд із постійним розвитком суспільних відносин). Одним із пріоритетних напрямів становлення національної кримінально-правової політики вбачається створення концепції компромісу, правове регулювання та розширення подальшого використання інституту компромісу у боротьбі із злочинністю (як організованою, так і необережною,

економічною тощо). Вимоги часу вказують на вдосконалення законодавчої бази і заходів щодо попередження, виявлення і безпосередньої боротьби зі злочинністю (як українського масштабу, так і міжнародного). Спеціальні підрозділи по боротьбі зі злочинністю впроваджують новаторські заходи і прийоми для боротьби, розпочинаючи із посадових злочинів і до злочинів державного рівня.

Література

1. Аркуша Л. І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Л. І. Аркуша ; Нац. юрид. акад. — Х., 2002. — 20 с.
2. Баев О. Я. Основы криминалистики : курс лекций / О. Я. Баев. — М. : Экзамен, 2001. — 288 с.
3. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : ИНФРА-М, 2000. — 704 с.
4. Варцаба В. М. Розслідування злочинів організованих злочинних груп (тактико-психологічні основи) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. М. Варцаба ; Нац. юрид. акад. України. — Х., 2003. — 20 с.
5. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI // Голос України. — 2011. — 15 черв.
6. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 черв. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 35. — Ст. 358.
7. Николайчук И. А. Соккрытие преступлений как форма противодействия расследованию : монография / И. А. Николайчук ; под ред. Р. С. Белкина. — М. : Мегатрон XXI, 2000. — 233 с.
8. Трухачев В. В. Криминалистический анализ сокрытия преступной деятельности : монография / В. В. Трухачев. — Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2000. — 224 с.
9. Трухачев В. В. Криминалистический анализ сокрытия преступной деятельности / В. В. Трухачев. — Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2000. — С. 191.
10. Шехавцов Р. М. Структура діяльності з подолання протидії розслідуванню злочинів // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. — 2002. — Спец. вип. № 2. — Ч. 2.
11. Щур В. В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. В. Щур ; Нац. юрид. акад. — Х., 2004. — 35 с.

Анотація

Артеменко І. А. Державна політика протидії організованій злочинності та корупції в Україні. — Стаття.

Стаття присвячена питанням реорганізації правового та структурно-функціонального забезпечення протидії організованій злочинності та корупції в Україні. Автор на підставі аналізу існуючих точок зору, світової та вітчизняної практики боротьби з організованою злочинністю та корупцією виказує власне бачення проблеми та пропонує якісно новий підхід до організації протидії цим явищам.

Ключові слова: державна політика, протидія, кримінально-правова політика, організована злочинність, корупція, структурно-функціональне забезпечення.

Аннотация

Артеменко И. А. Государственная политика противодействия организованной преступности и коррупции в Украине. — Статья.

Статья посвящена вопросам реорганизации правового и структурно-функционального обеспечения противодействию организованной преступности и коррупции в Украине. Автор на основании анализа существующих точек зрения, мировой и отечественной практики борьбы с организованной преступностью и коррупцией выражает собственное видение проблемы и предлагает качественно новый подход к организации противодействия этим явлениям.

Ключевые слова: государственная политика, противодействие, уголовно-правовая политика, организованная преступность, коррупция, структурно-функциональное обеспечение.

Summary

Artemenko I. A. Public policy against organized crime and corruption in Ukraine. — Article.

This article deals with the reorganization of the legal and structural and functional provisions to counteraction against organized crime and corruption in Ukraine. Author, based on analysis of existing viewpoints, world and national practice of combating organized crime and corruption expresses his own vision of the problem and propose a different approach to combating these phenomena.

Keywords: public policy, counteraction, criminal law policy, organized crime, corruption, structural-functional providing.

УДК 343.811

Д. В. Ягунов

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ТА КРИМІНОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЯК МЕТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Відповідно до ст. 50 КК України, застосування кримінального покарання переслідує цілі кари та виправлення засуджених. Крім того, покарання має на меті запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Вважається, що покарання завдяки кримінально-правовому залякуванню, поєднаному з моральним вихованням, здатне впливати на звички невизначеного широкого кола осіб.

Зазначена думка присутня майже у всіх наукових працях, які так чи інакше стосуються обґрунтування застосування кримінального покарання. Проте в цій статті ми спробуємо представити власний погляд на загальну превенцію як мету покарання та проаналізувати, наскільки покарання дійсно має загальнопревентивний ефект.

Ідея загальної превенції завжди відіграла важливу роль у розвитку філософії кримінального права. Беккарія, Бентам, Фейербах та багато інших вчених та філософів звертали увагу на загальну превенцію. Проте потреба у підтвердженні філософських ідей практичними напрацюваннями забезпечили загальній превенції розвиток саме у ХХ столітті.

Класичні праці норвезьких вчених Анденеса, Крісті та Матієсена, фінського дослідника Лайне, величезний пласт американських соціологічних досліджень залишили дуже мало простору для сучасного дослідника цього питання. Тому, досліджуючи проблематику загальної превенції, варто висловити припущення, що навряд сучасна наука може надати щось дійсно нове у площині дослідження превентивного ефекту покарання.

В наукових працях вітчизняних авторів проблема загальної превенції знайшла широке відображення. Проте, на жаль, ця мета кримінального покарання досліджувалася на рівні філософських припущень та абстракцій. Сьогодні загальна превенція як мета кримінального покарання потребує уточнення її філософського та кримінологічного обґрунтування з урахуванням реалій сучасної кримінальної політики.